

קול צופיד

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משפטים - תשס"ג - מאת מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : משפטים

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ג.

הלכות שבת ב'

טעם סמיכות דינים למתן תורה

דינו של מי שגונב הוא לשלם כפל קנס או ד' וה', ואם אין לו לשלם נמכר לעבד עברי. והנה, כיון שאדם שהוא גנב אינו אהוד על הציבור, ולא כל אדם מסכים להחזיקו בביתו, על כן החכמים והחסידים קונים אותו. יש דינים מיוחדים לעבד עברי שצריך בעל הבית לכבדו יותר ממה שמכבד את עצמו, שאם יש לו רק כר אחד או סמיכה אחת, עבדו קודם, והוא ישן על הרצפה ללא כר וכסת, ועל זה כתוב (דברים טו, טז) 'כִּי אֶהְיֶה עָבֶדְךָ בְּיָתְךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ'. ומדוע התורה קבעה כך, כדי שילמד העבד מהו יושר, שיכנס לבית של תורה שם יראה ויתחנך, ואין לך שיקום גדול מזה. צא וראה מה חוקי הגויים קובעים להעניש את הגנבים, והוא שכל מי שגונב נכנס לכלא, וחושבים שבכך הוא מִשְׁתַּקֵּם, והמציאות מראה את ההפך הגמור, ששם, מתוך שעמום, לומד הגנב בזמן שהותו בין כותלי הכלא שיטות חדשות ומתוחכמות יותר לגנוב, ובמקום לְהִשְׁתַּקֵּם יוצא משם פושע יותר גדול ויותר מסוכן. וכן אין חיוב על הגנב להחזיר את הסכום שגנב אפילו ללא כפל, לפחות שיחייבו אותו לשלם את הקרן.

חוקי התורה אינם משתנים לעולם

דוגמא נוספת לחוקיהם המעוותים היא, שפעם היה חוק שאסור להחזיק דולרים, ובזמנו 'תפסו' את אשתו של ראש ממשלה אחד שהיה ברשותו דולרים ומשום כך הפילו את בעלה, וראה זה פלא, מיד אחרי נפילתו החליטו להסיר את האיסור הזה והתירו להחזיק דולרים. הרי שאת חוקיהם קובעים על פי העניין והזמן, כמו שאומרים 'משנה עתים ומחליף את הזמנים'. אבל חוקי התורה הם מושרשים, קבועים ויציבים מזמן מתן תורה, ועל זה נאמר "חוקי ומשפטי ישראל" שלעולם אינם משתנים, כי משפטי התורה יצאו מפיו של הקב"ה.

אשר תשים לפניכם – דרך העברת שיעור

מהפרשה לומדים עד כמה דאגה התורה להעביר את חוקי התורה לדורות הבאים לבל תשתכח חלילה תורה מישראל. וז"ל רש"י: 'אשר תשים לפניכם' – "אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפייהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניכם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם". מכאן ילמדו מלמדי התורה בכל מקום ובכל זמן, שלא יחשבו שיכולים להעביר את השיעור באופן פשוט, אלא ידאגו לכך שכל הציבור יבינו את הדברים, ואם יש צורך בכך, שיחזרו על הדברים פעמים רבות בנועם שיח ובתוספת הסברים וסברות, עד שהדברים יתיישבו על לב השומעים לגמרי, כשולחן ערוך ומוכן לאכילה. ולא יאמר חלילה המלמד שהוא למד את התורה מפי הקב"ה והוא הבין את הדברים, ודי לו בכך, אלא ידע שהתפקיד שלו הוא 'לשים לפניכם', ללמד לתלמידים בצורה הבהירה והמובנת ביותר.

פרשתנו עוסקת בדיני משפטים - דיני ממונות שבין אדם לחברו. דינים אלו הם הראשונים שנתנו לעם ישראל אחרי מתן תורה. וקשה, הרי היה מן הראוי לסמוך פרשת שמע שיש בה עול מלכות שמים, ומה הטעם שהסמיכה התורה דינים למתן תורה? אלא מבאר הרמב"ן (שם), וז"ל: "רצה להקדים להם המשפטים, כי כאשר היה בעשרת הדברות הדבור הראשון בידעת ה', והשני באיסור ע"ז, חזר וצוה את משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם (לעיל כ כב), שתזהירם אתה עוד שיתנו לבם למה שראו ויזהרו במצות האלו שצויתם, וכו' ואלה המשפטים כנגד לא תחמוד, כי אם לא ידע האדם משפט הבית או השדה ושאר הממון יחשוב שהוא שלו ויחמדהו ויקחהו לעצמו, לפיכך אמר תשים לפניכם, משפטים ישרים ינהיגו אותם ביניהם, ולא יחמדו מה שאינו שלהם מן הדין. וכן אמרו במדרש רבה (שמות ל טו) כל התורה כלה תלויה במשפט, לכן נתן הקב"ה דינין אחר עשרת הדברות", עכ"ל. כלומר, כיון שמצוות שבין אדם למקום פשיטא שכל אדם מקפיד בהם, משא"כ במצוות שבין אדם לחברו שיבאו לזלזל בהם, על כן התורה פתחה בהם תחילה.

ומִשְׁפָּטִים בַּל יִדְעוּם

דוד המלך ע"ה משבח את הקב"ה על כך שנתן חוקים רק לעם ישראל, ואילו לאומות אין חוקים, ככתוב (תהלים קמ"ז י"ט-כ') "מִגִּיד דְּבָרָיו לְעֶקֶב חֲקָיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל. לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יִדְעוּם הַלְלוּקָה". והנה ענינו רואות שיש משפטים של גויים, ולצערנו הרב גם אצלנו ישנם בתי משפט ששופטים על פי דיני הגויים, שאינם שייכים לנו כלל, יש בית משפט מחוזי, השלום וגבוה (אין לומר 'עליון' חלילה), ומדוע אומר דוד המלך ע"ה שאין להם דינים? אלא שישנו הבדל עצום בין משפטי התורה לבין משפטיהם, שמשפטי התורה לא השתנו כלל, ומה שנקבע אצל משה רבנו נוהג עד היום, אבל אצל הגויים הדינים משתנים לפי ראות עיניהם חדשים לבקרים, ואין להם כל יציבות או שורשים. הכל לפי ראות עיני המחוקקים שכל תקופת בחירות משתנים, ומשנים את החוקים שהם עצמם חוקקו.

חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל

דוגמא בולטת להבדל שבין חוקי התורה לחוקיהם (וממנה יכולים לראות עד כמה מעוותים דיניהם וחסרי תועלת לעומת דיני התורה שכולם יושר ואמת), היא כפי שמזכירה התורה בתחילה בפרשה, בעניין העונש המוטל על גנבים, שנמכרים לעבד עברי.

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משפטים - תשס"ג - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

בפניהם, וז"ל: "ולכך אמר בכאן שהמשפטים האלה ישימו אותם לפני הא-לקים שיזכיר, ולא לפני גוים, ולא לפני מי שאינו שופט על פי התורה, והוא הדין לזה, שאסור לבא בפניו כשם שאסור לבא לפני הגוים. ואע"פ שידוע שההדין הזה יודע שורת הדין וידין לו כהוגן, אבל הוא אסור לשומו דיין ולצעוק לו שיכופ את בעל דינו לדון לפניו, וההדין עצמו אסור לדון להם".

רווח הדן על פי דיני התורה

רווח גדול יש למי שהולך לדון לפני דיינים שדנים על פי דין תורה, שאינו קיים כלל אצל מי שהולך להשפט בפני מערכת שלא דנה על פי דין תורה. הנה, אדם שהולך לדון על פי דין תורה, והוא בטוח ויודע את צדקתו, ולמרות הכל הדין שדן על פי ההלכה פסק נגדו, ולאחר זמן התברר שבאמת צדק אותו אדם שחיבבו אותו. אם יפול דבר שכזה במערכת המשפטית, לכל היותר ובמקרה הטוב יביע השופט חרטה, ומה שהפסיד אותו אדם הפסיד. אבל בדין ירא שמים, הוא ירים עיניו לשמים ויאמר רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שמה שדנתי לא דנתי מדעתי כלל אלא על פי חוקי תורתך, ואם כן הפסיקה היתה שלך, ועליך לשלם לאותו מסכן! וכך יהיה, שהקדוש ברוך הוא בעצמו ידאג לפצות אותו על הטעות, ומי לא ירצה לקבל פיצוי מבורא עולם בכבודו ובעצמו, כי כשהקב"ה נותן, הכל בעין יפה.

ההולך לערכאות מחלל את השם

מי שהולך לדון לפני דיני ערכאות, מראה כאילו שחש ושלוש התורה אינה חשובה בעיניו, ושחוקיהם יותר חשובים ומועילים, ומסיבה זו הוא הולך לדון לפני גוים דווקא. וזהו שרש"י כותב "שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם ומיקר שם עבודה זרה להחשיבה".

החמור שבעט במנורה בעטיו של שוחד

הגמ' מביאה מעשה בשופט גוי שהוציא על עצמו שם שהוא דן דין אמת ואינו מקבל על כך שוחד, ולבסוף ארגנו לו 'מלכודת' ונפל בקלות בפתיון. וכך קורה לכל מי שלא דן על פי דיני התורה, וז"ל הגמ' (שבת קט"ז ע"א) "אימא שלום דביתיה דרבי אליעזר אחתיה דרבן גמליאל הוא. הוה ההוא פלוסופא בשבבותיה דהוה שקיל שמא דלא מקבל שוחדא. בעו לאחוכי ביה; אעיילא ליה שרגא דדהבא (הביאה לו מנורה מזהב בתור שוחד), ואזול לקמיה, אמרה ליה בעינא דניפלגי לי בנכסי דבי נשי (היא בקשה ממנו להשפט על כך שלא קבלה כלום בירושה כדיני התורה שבת אינה יורשת) אמר להו פלוגו (הוא פסק לטובתה כי היה מושפע ומסונוור מהשוחד שהוא קיבל כדלקמן). אמר ליה כתיב לן במקום ברא ברתא לא תירות. אמר ליה מן יומא דגליתון מארעכון איתנטלית אורייתא דמשה, ואיתיהיבת עוון גליון, וכתיב ביה ברא וברתא כחדא ירתון. למחר הדר עייל ליה איהו חמרא לובא. אמר להו שפילית לסיפיה דעוון גליון וכתב ביה אנא לא למיפחת מן אורייתא דמשה אתיתי [ולא]

זכותם של בעל השו"ע והרמ"א

ידוע הדבר, שלמִן בעל השולחן ערוך רבי יוסף קארו זיע"א היתה זכות מיוחדת, שכן את תורתו למד מהמגיד שבא אליו משמים ללמדו תורה, ובירך אותו שיפוצו מעינותיו חוצה, וכך נתקיימו בו הדברים במלואם. כמו כן, רבי משה איסרליש שהיה בן דורו של מִן בעל השולחן ערוך גם כן כתב חיבור מלא עם כל ההלכות, ומיהו רק את הגהותיו הדפיסו על השולחן ערוך הלוא הם הגהות הרמ"א על השו"ע. גם המהריק"ש חיבר הגהות על השו"ע בדיוק כמו הגהותיו של הרמ"א, ומיהו השו"ע והרמ"א זכו והתפרסמו.

מהשו"ע ועד הבן איש חי

עוד דוגמא לפרסום חסר תקדים בתחום ההלכה היתה אצל גאון עוזנו ותפארתנו בעל ה'בן איש חי' זיע"א, שספריו התפרסמו והופצו עוד בחייו בכל קהילות ישראל בכל העולם כולו, והיו מתכתבים אתו בדרך מלחמתה של תורה מכל העולם ממש. פעם אמר הרה"ג חכם צדקה הזקן, מיוסף עד יוסף לא קם כיוסף, כלומר מזמנו של מִן רבי יוסף קארו בעל הבית יוסף, ועד רבנו יוסף חיים בעל ה'בן איש חי' זיע"א חוברו ספרי הלכה רבים וחשובים, אבל לא היה ספר שזכה להתפרסם בכל העולם ממש כדוגמת השולחן ערוך, כמו ספריו של הבן איש חי.

ענוה מקנה את התורה קנין עולם

בית הלל ובית שמאי היו מגדולי בעלי ההלכה, וכל מחלוקתם היתה לשם שמים במלואה, ואומדנים חז"ל: מדוע זכו בית הלל שתקבע הלכה על פיהם? משום שהיו ענוותנים. ומהם צריכים כל לומדי תורה ללמוד לנהוג במידת הענוונה, ולדאוג ללמד את תורת ישראל עד שתהיה שגורה בפי הלומדים, ולא יאמרו שמי שרוצה לדעת את מה שהם למדו לעצמם שיבאו וישאלו אותם, אלא אדרבה שהם ילכו ללמד את העם, ועל ידי כך יזכו שיהיה להם בתורתם קנין עולם, ושלא תשתכח תורה מישראל.

ולא לפני גוים – אפילו דנים כדיני ישראל

חשיבותם של חוקי התורה לעומת חוקי הגוים נלמד גם כן מדברי רש"י על הפרשה, וז"ל: "לפניהם - ולא לפני גוים, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם ומיקר שם עבודה זרה להחשיבה, שנאמר (דברים לב לא) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים, כשאווינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם". הרי שגם אם הדין והתוצאה יהיו שווים אצל הערכאות, אין לך ללכת אלא לפני דיני התורה בלבד, ודייני ישראל בלבד.

אין לדון לפני מי שאינו שופט על פי התורה

הרמב"ן כותב בחריפות גדולה נגד כל מערכת המשפטית שאינה נוהגת כחוקי התורה, ועד כמה עלינו להזהר שלא לדון

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֵלֵיהֶו זְצוּק"ל

משפטים - תשס"ג - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֵלֵיהֶו זְצוּק"ל

שהוא ברא את העולם, וכי הוא שליט לעשות בעולמו כרצונו, וראינו בחוש שגם האש והמים עושים רצונו של בורא עולם.

למען ינוח – ולא שיצטער

בהמשך הפרשה כתוב 'שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְיִנְפֹשׁ בֶּן אִמְתֶּךָ וְחֲגֹר'. ומבאר שם רש"י, וז"ל: "תן לו נוח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית, אמרת אין זה נוח אלא צער". כלומר, שמא יאמר אדם שכיון שהוא מחוייב על שביתת בהמתו ולא יכול להעבדה למרות שאין הבהמה מצווה בשביתה, אבל בעליה מצווים עליה, ואם כן לא ינוח לה לרעות שמא תתלוש את המחובר – לזה אומר הפסוק "למען ינוח", שמותר הדבר לתת לבהמה לנוח, אבל לא להצטער. כמו כן, מותר לשים אוכף על החמור למרות שזה משאוי, משום שיש לחמור בזה תענוג ונוחות, כי טבע החמור הוא שקר לו כל ימות השנה, גם בימי תמוז.

טבע החמור מול מזג האוויר

מספרים שפעם בחודש תמוז בחו"ל ירד גשם והקור היה עז, ויצא רב אחד לבוש במעילו בדרכו להתפלל. היה שם אדם אחד רשע, וירה לכיוון הרב הערה ארסית שהוא כמו החמור שתמיד קר לו ועל כן הוא לובש מעיל. הרב שהיה פיקח החזיר לו באותו מטבע ואמר לו שטבע החמור הוא ההיפך ממזג האוויר, ובזמן שלכולם חם, לו קר, כך גם אתה בדיוק כשלכולם קר באופן טבעי, אתה חושש ללבוש חם וע"כ תמיד קר לך. וכך השאירו יטועי על מקומו, כי למתקפה כזאת לא ציפה, והבזיון שרצה להטיל ברב נשאר עליו עצמו.

שבת לעולם לא משתנה

החידוש המיוחד שיש בשבת הוא שלמרות שחכמים יכולים לשנות תאריכים הנקבעים על פי השמש והירח לפי צורכיהם של ישראל, כגון יום כיפור שלא יחול ביום ששי או ביום ראשון, וכדומה. אבל את השבת אי אפשר להזיז או לשנות לעולם, כי זה מששת ימי בראשית, והחודש הזה לכם - ר"ח הוא בידכם ולא יום השבת.

והסירותי מחלה מקרבך

יש המבארים את הפסוק "והסירותי מחלה מקרבך", שהתורה מבטיחה שיתרפאו מכל סוגי המחלות, ואפילו מהמחלות הפנימיות שלרפואה המתקדמת של ימינו אין מענה, כגון בחדרי הלב, או המוח וכדומה, ולכן הדגש הוא **מקרבך**.

דרכו של היצר הרע

דרכו של היצר הרע היא, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה אחרת. והאדם נמצא תמיד במאבק עימו, וצריך לשמור את עצמו לבל יתפתה בפיתויי היצר. ואם היצר אומר לאדם שלא ילך להתפלל, כיון שיורד גשם וכדומה, למחר אומר לו שלא יתפלל על חשבון הפרנסה. אך ידע האדם כי התפלה

לאוספי על אורייתא דמשה אתית. וכתוב ביה במקום ברא ברתא לא תירות (הרי שחזר בו בגלל השוחד שקיבל מאידך). אמרה ליה נהור נהוריד כשרגא (פסוק את פסוקך ברור כאור המנורה) אמר ליה רבן גמליאל אתא חמרא ובטש לשרגא (בא החמור ובעט במנורה, והרמוז ברור).

שוחד מכון – רק ע"י תשובה

השוחד הוא דבר חמור ואסור לקבלו, אפילו כשהוא הולך לדון דין אמת לאמיתו. אבל הקדוש ברוך הוא, שהוא מעל הכל, נתן לעם ישראל הזדמנות 'לשחד' אותו בכוונה תחילה, וזאת על ידי תשובה אמיתית שאז אפילו אם האדם התרחק בתכלית הריחוק, הקב"ה מוחל לו על כל עוונותיו ועל כל פשעיו, אם חוזר באמת ובתמים. ואם חוזר בתשובה מאהבה, מעלתו גדולה יותר (עיין רמב"ם פ"ז מהלכות תשובה הלכות ו' ז' ח').

לימוד תורה תקדים לתשובה

בתפלה אנו אומרים "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך". כלומר, שלפני הכל צריך לשוב לתורה, ולהתקרב לעבודתו יתברך, ואז אפשר לבקש להתקבל בתשובה. והביאור בזה הוא, שהרבה פעמים מתלבט בעל התשובה אם הוא עשה כהוגן או לא, והדבר נובע מחוסר ידיעה ובקיאיות בתורה ובהלכה, ועל כן על ידי שילמד תורה ידע את הדבר הנכון, ואם עשה כהוגן או לא ויעיין במסכת נדרים פ"א ע"א בהר"ן שהחורבן היה אע"פ שלמדו תורה, כיון שלא עסקו בה לשמה. והזכיר שהם פירוש דברי הרב החסיד ז"ל (הכוונה לר' יונה החסיד בעל 'שערי תשובה'), "והם נאים וראויים למי שאמרם".

'והפדה' - זה אחישנה

האור החיים הקדוש מבאר על מה שכתוב בתורה בדין אמה עבריה "אם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לֹא לֹא יִפְדֶּה וְהִפְדָּה לְעַם נִכְרִי לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ בְּבִגְדוֹ בָּהּ" על פי דברי הזוהר הקדוש שהקביעה אם גאולה ישראל תהיה 'בעתה' או 'אחישנה' תלויה במעשיהם הטובים של עם ישראל, ואם יקבעו עתים לתורה, אזי יתבטל ה'בעתה' לפי שכבר נתקיים בקביעת 'עתים' לתורה, ואז תהיה הגאולה בגדר 'אחישנה'. וזהו שכתוב 'והפדה' ולזה אנו מצפים, ולא בגדר של 'אם רעה'. ורצונו הוא שנגאל כמו במצרים, שלמרות שהיתה עליהם גזרת גלות ארבע מאות שנה, גאל אותם אחרי רד"ו שנים לפי שהיה חשש שלא יוכלו לצאת ממ"ט שערי הטומאה שנטמעו בהם – כך גם בזמננו מוכרחים להגאל במהרה שכן הרחוב מלא ג"כ בטומאה, ויש חשש כבד שאלו שהתרחקו לא יוכלו לשוב יותר, על כן אנחנו רוצים גאולה בגדר 'אחישנה'.

תחילה למקראי קודש

בציווי על שמירת שבת כתוב 'תחילה למקרא קודש'. והכוונה היא, שהשבת היא ראש וראשון לכל הרגלים. ובקידוש אנו אומרים 'זכר ליציאת מצרים', וקשה מה שייכת שבת ליציאת מצרים? אלא הביאור הוא שביציאת מצרים הקב"ה הראה לנו

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משפטים - תשס"ג - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אוסרים גם מחשבות) ובוזה יזכו לתענוג שאינו קיים בשום הזדמנות אחרת.

כתוב במשנה שאומר הבעל בע"ש "עשרתן ערבתי הדליקו את הנר", כלומר שאין בשבת אלא אכילה שתיה ולימוד תורה. ואם דרכו של האיש לקנות את הפירות בשוק, האשה צריכה לשאול אותו עשרת? ערבתי? האם קנית הכל בכשרות טובה? ובוזה תשרה שכינה בביתם, ואז יוכל לומר הדליקו את הנר (ברמז) שאם אוכלים מאכלים כשרים, יש אורה ושמחה וברכה בבית).

מעשה אבות סימן לבנים

כל אדם צריך להתחשב בעובדה שכפי שהוא מתנהג, כך יתנהגו בניו אחריו. לדוגמה, אם אדם אוכל בלי נטי"י ובלי ברכה, כך יתנהגו בניו. הבא"ח ע"ה מביא מעשה שפעם בא ילד הביתה ורצה לאכול ללא נטילת ידיים. כשנודע הדבר לאביו רצה להכותו במקל על ידו, וביקש מבנו להחזיק את ידו על היד שלו. הילד מתוך פחד מהמכה שמט את ידו, ואביו קיבל את המכה. אמר לו הבן זה העונש שהקב"ה מעניש אותך, כי גם אתה אוכל בלי נטילת ידיים.

מלקות של ערב כיפור בידי שמים

הרה"ג חכם שלמן חוגי עבודי ע"ה היה ת"ח עצום וגאון, שהיה בקי בכל ד' חלקי השו"ע ובכל חו"מ עם שו"ך וט"ז, והיו כמאן דמנחי בכיסיה. פעם בערב כיפור הלך לביכ"נ 'אוהל רחל', והיה נוהג לקבל ט"ל מלקות כמנהג בבגד. אמרו לו שילך לשכונת הבוכרים בבית כנסת 'שושנים לדוד'. הלך לשם וראה את עזרא השמש, שהיה מכה אחרים. אמר לו תלקה אותי, ולא רצה להלקות רב כמוהו, ואמר לו השמש ה' ילקה אותך. קיבל זאת הרב ברוח טובה ולא כעס עליו, ויצא משם שמח וטוב לב, לפי שהקב"ה מלקה ברחמים מרובים.

ערוב ביצים בשבת

הגמרא אומרת (שבת דף ק"מ ע"א): אסור לטרוף ביצים מגולגלים בקערה בכף אם בישל בע"ש ביצה ואינה קשה, ובשבת שוברה בצלחת ורוצה לערבב את הלבן עם הצהוב ביחד, הדבר תלוי בסוג הצלחת ובסוג כלי הערבוב: אם הצלחת והכפית או המזלג עשויים פלסטיק - מותר לערבב. אך אם הצלחת עשויה חרסינה, והמזלג או הכף עשויים מנירוסטה, כסף או זהב וכדו' - אסור לערבב את הביצה.

כי הגמרא אומרת: פעופעי ביצי אסור. אסור לטרוף ביצים מגולגלים בקערה משום דמיתחזי כמאן דבעי למישדנהו בקדרה. החשש כאן הוא משום השמעת קול, שמא ישמעוהו מערבב, ויחשבו שכוונתו לטגן בשבת, ויבואו להתיר טיגון בשבת. ועל כן כשהכלים עשויים פלסטיק אין חשש להשמעת קול, אך בכלי חרסינה או מתכות, החשש קיים.

קודמת לפרנסה, שהקב"ה זן ומפרנס לכל. ובפרט שהתפלה היא העבודה שבלב וצריך להקפיד בה ביותר, ואז "וברך את לחמך ואת מימך, והסירותי מחלה מקרבך", ירויח גם פרנסה וגם בריאות.

עיקר התפלה - הכוונה

עיקר התפלה היא עבודה שבלב, שיכוון את הדברים לאמיתתה של תורה, כגון: בעת הנחת תפילין יכוון לשעבד את לבו ואת מחו לבורא. ועל כן, בסידור 'קול אליהו' הדפסנו ליקב"ה בנוסח ארוך ובנוסח קצר, כדי שיאמר איזה מהם שירצה לפי הזמן שברשותו. וכן בעת עטיפת הטלית יש לומר ה'לשם יחוד'.

טיל שיוט מודרני והצרעה העתיקה

כיום יש לאמריקאים מין טיל 'חכם' (טיל שיוט) שיכולים לנווט את מהלכו עד שיפגע במטרה הרצויה, ואפילו אם העריץ העיראקי יתחבא לו אי שם במערה או בבונקר כבד, יוכלו להשיגו בקלות, כן יאבדו כל אויביו ה'. והם חושבים שזו המצאה גאונית מתקדמת, אבל כבר קדמו לה לפני אלפי שנים ככתוב "ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה", אומר רש"י (שם) "שנו רבותינו במסכת סוטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה", והרי היא כמו טיל השיוט שהיא זורקת ממקומה את המרה וזו הולכת ומחפשת את שונאי ישראל והורגת אותם.

הקנס שיוטל על נהר פרת

גם כתוב שלא יגרש את כולם בפעם אחת, אלא מעט מעט אגרשנו. ובסופו של דבר "ושתי את גבולך מים סוף עד ים פלשתים, במזרח ובמערב וממדבר עד הנהר פרת" - עד עיראק! ואז יצטרכו לשלם כסף על כל כוס מים שהם שותים ממי הפרת. והקב"ה אומר "ונתתי בידכם את יושבי הארץ וגרשתמו מפניך" - לא שישבו במבצר שלהם, אלא יגרשם למקום אחר לגמרי.

'פרעה' של דורנו

לפני מספר שבועות הייתי בחו"ל, ושאלו אותי הרבה כתבי טלויזיות מה לעשות עם ה'פרעה' של הדור שלנו. אמרתי להם שיש שתי אפשרויות, האחת היא "וגרשתמו מפניך", והשניה, שישבו סגל של ג' שופטים, אמריקאי, רוסי, ויהודי. ויראו בעליל שהיהודי יפחד להטיל עליו את מלוא עוצמת העונש, אבל השופטים הגוים יחליטו לאחר העמדתו לדין להענישו בגזרי דין הקשים ביותר ללא שום רחמנות, וזאת לפי שלהם אין אימת מלכות מאף אחד. והלכו ופרסמו את דברי בכל הערוצים שלהם.

באה שבת באה מנוחה

על הפסוק "ששת ימים תעבוד ובשביעי תשבות", אומרים חז"ל: באה שבת באה מנוחה. וצריך שהשבת תהיה יום רוחני בלבד (למרות שמותר לחשוב וכו'), אבל חסידים ואנשי מעשה

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מִשְׁפָּטִים - תַּשְׁס"ג - מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ולא יניח מלח על הירקות משום שעושה את הירקות ככבושים, אלא יניחנו בקערה ריקה ועליו יניח את הירקות.

כתוב בשו"ע (סי' שכ"א סעי' י"ב): "המחתך הירק דק דק, חייב משום טוחן" (עיין במג"א שם על מה שמכּו לקצץ דק דק). ועיין בבא"ח (משפטים ש"ש אות י"ח), וז"ל: "וצלאט"ה (סלט) שעושים מקשואים (מלפפון) או שאר פירות וירקות כיון דאין חותכים אותם דק דק לא שייך בהו גיבול ומותר לעשותם בלילה עבה ואין צריך שינוי ואע"ג דהמג"א ז"ל החמיר להצריך בלילה רכה ושינוי, העיקר כמ"ש הט"ז וכן הסכים אליה רבה ותו"ש ושאר אחרונים וכן המנהג פשוט", עכ"ל.

ואעפ"כ המחמיר לשנות ולחתוך את הירק בחתיכות יותר גדולות מיום חול, תבא עליו ברכה.

הוספת מלח או פלפל

לתבשיל: הלוקח תפוח אדמה חם או ביצה חמה בשבת, ורוצה לתבלם במלח או פלפל שחור: לכתחילה אסור מכיון שיש מי שאומר שבדבר שהוא גוש ישנו איסור גם כשהוא בכלי שני, אבל נהגו להקל.

למרק: אם רוצה להוסיף פלפל לתוך מרק חם שהיד סולדת בו: מותר, ולמרות שהפלפל מתבשל, מ"מ הוא מתבטל כלפי המרק, משא"כ על תפוא"א או ביצה שהפלפל נראה בעין ולכן מחמירים.

הוספת מלח למרק: במלח עבה - ניתן להקל, אך במלח דק ישנה בעיה כי יש בו תוספת לשימור המלח. ועל כן ימתין עד שהמרק לא יהא בשיעור חום של יד סולדת בו, ואז רשאי להוסיף מלח (עיין שו"ע סי' ש"ח סעי' ט', ועיין לבא"ח בא ש"ש אות י').

ערבוב סיר החמין

הרמב"ם כותב: שאם רואה שהחמין נשרף למטה, ולמעלה יש מים - מותר לערבבו בשבת, בתנאי שבין למעלה ובין למטה התבשיל מבושל כל צורכו, ולא מונח על האש רק לאחר שהורידו (ועיין לרמ"א שם סעי' ח"י, ועיין למג"א שם ס"ק מ"ד, וט"ז שם ס"ק כ"ג).

וכן יזהר, שאם פותח את סיר החמין בשבת, ינער את המכסה מהמים שעליו קודם שיחזירו, כיון שאם יחזירו כמות שהוא, יש חשש שהאדים שבמכסה יתקררו, והיו כמו מבשל מים קרים.

הוספה על כיסוי החמין

אם הניח כיסוי על סיר החמין מע"ש, רשאי להוסיף עליו בשבת. אך אם לא הניח עליו מאומה בע"ש, אסור לו לכסותו בשבת (עיין שו"ע רנ"ז סעי' ד' ולחונים עליו).

כשבנו את ישיבת 'פורת יוסף' היתה שם קרקע שהיה ספק למי היא שייכת, אם לישיבת 'פורת יוסף' או לישיבת 'שפת אמת'. והחליטו לשים שם מבנה שישמש לאספקת חשמל לא ע"י חברת החשמל אלא ע"י גנרטור מיוחד, וצריכת החשמל בשבת היתה על ידי גנרטור, והשכנים שהיו לא דתיים התלוננו לראש העיר על הרעש. בא ראש העיר לראש הישיבה ולהאדמו"ר מגור, אמר לו האדמו"ר מגור "זה מרעיש וצועק שבת שבת שבת". אמר ראש העיר אני לא מבין. ענה לו ראש ישיבת 'פורת יוסף' הגאון האדיר ר' עזרא עטיה זצ"ל, שהוא מרעיש ואומר "שבת שבת", וכבוד האדמו"ר אמר נכון, שמרעיש ואומר "שֶׁשֶׁס שֶׁשֶׁס".

הכוונת הדרך לרכב הנוסע בשבת

לעיתים קורה ונהג רכב הנוסע בשבת עוצר ליד אדם דתי ושואל אותו לרחוב פלוני וכדו', ואם עונה לו "היום שבת", מתחיל הנהג לכעוס ולרטון על כפיה דתית ועוד. הכעס הזה נובע מכיון שהנשמה היהודית מרגישה את חומרת העוון שנעשה בשבת. ובמקום שיכעס על עצמו צועק על אחרים. וזה כמו בלעם שרטן על אתונו והיכה אותה, והיא עונה לו מדוע אתה מכה אותי הרי אתה משנה את דרכיך, והקב"ה מעניש אותך ולא אני.

היו כורעים ומשתחוים

חז"ל אומרים: והכהנים והעם שהיו שומעים שם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה וטהרה היו כורעים ומשתחוים ומודים ואומרים בשכמל"ו. וכן אנו אומרים זאת בתפילת מוסף של יוה"כ.

ידוע שבתפילת עמידה אנו נוהגים לכרוע בעת אמירת "ברוך אתה" ואז אנו מרימים את הראש ואומרים ה' (וסימנך ה', זוקף כפופים!).

ולכאורה, מדוע הכהנים והעם כורעים בעת ששמעו את שם ה', ואילו אנו זוקפים עצמנו?

עונה בעל 'כנסת הגדולה' שהיו שומעים שם המפורש, ועוד שהיה יוצא מפי כהן גדול, הכהן הגדול היה רק פותח את פיו ושם המפורש היה יוצא מאליו ועל כן היו כורעים, וזה לא כמו שאדם רגיל מזכיר שם ה'.

ריסוק תפוא"א או ביצה בשבת

הלכות שבת חשובות מאד ואדם צריך לדעת כיצד לקיימם. תפוח אדמה או ביצה שרוצה לרסקם בשבת - יעשה זאת בשינוי בגב המזלג או בגב הכף.

ואם יבא אדם ויאמר, עצם הריסוק על ידי מזלג בשבת הוי שינוי, שהרי בימות החול הריסוק נעשה על ידי מיקסר? מ"מ, צריך לעשות שינוי.

עשיית סלט בשבת

החותך סלט בשבת, צריך לדעת שצריך לחתוך את הירקות קצת יותר גדול מביום חול.

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משפטים - תשס"ג - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אכילה לכבוד שבת

הראש"ש אומר מי שלא אוכל חמין בשבת תחשוד בו שהוא מין. וכתוב "וקראת לשבת עונג", אם אוכל בשבת ואומר 'הריני אוכל לכבוד שבת קודש' מקבל שכר. אך אם לא מכוון כלום, גם בסדר. אבל אם מכוון להנאת גופו בלבד, אין שכר של עונג שבת.

אין מזל לישראל

כתוב בגמרא (שבת קנו ע"א) א"ר יוחנן: מניין שאין מזל לישראל שנאמר "כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה", הם יחתו ולא ישראל. ואף רב סבר אין מזל לישראל, דאמר רב יהודה אמר רב: מניין שאין מזל לישראל? שנאמר: "ויוצא אותו החוצה", אמר אברהם לפני הקב"ה: רבש"ע בן ביתי יורש אותי. אמר לו: לאו, כי אם אשר יצא ממעיך. אמר לפניו רבש"ע נסתכלתי באיצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה צא מאיצטגנינות שלך שאין מזל לישראל.

אדם אמנם נולד במזל פלוני, אך גם אם נגזר עליו איזו גזרה, על ידי תפילה ובקשות יכול לשנות (עיין רש"י שם). וזה כוחם של עם ישראל שיכולים לשנות דברים בכח התפילה.

מלאכת מעמר

אם נפלו מהצלחת שקדים, בוטנים, צימוקים וכדו' על ריצפת החדר – יכול לאוספם. אך אם נפלו מחוץ לבית על מקום עפר – אסור לאוספם משום מעמר, אבל יכול לקחת אחד אחד ולהניח בכיסו. אשריהם ישראל שבשמחות נוהגים לזרוק סוכריות לילדים בבית הכנסת – ויכולים לאוספם מהריצפה ואין בזה משום איסור מעמר.

שום או בצל חתוך שעבר עליהם לילה - אסורים

ישנם עדות שמוצאים קולות ולוקחים בצל או שום חתוך דק דק ושומרים אותו במקרר, כדי שיהיה להם לשימוש ביום שבת. אך מדינת דגמרא אסור לאכול בצל או שום שעבר עליהם לילה. ואסור לחתוך בצל מראשו, אבל בשבת מותר לחותכו מראשו ולאוכלו מראשו, ולא נקרא גרגרן.

מלאכת טוחן

בשול"ע כתוב (סי' שכ"א סעי' ח'): "אין כותתין מלח במדוך של עץ, אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש. הגה: ודוקא מלח הגס, אבל מלח שהיה דק מתחלה ונתבשל ונעשה פתיתין, מותר לחתכו בסכין כמו שחותך הפת (כל בו).

חמין שיש עליו כיסוי מקופל ורוצה להכניס בתוך הכיסוי חלה בכדי שתתחמם – אסור משום הטמנה. אבל להניחה על המיחם, או על הכיסוי, מותר.

איסור לישה

המרסק תפוז"א או ביצה בשינוי בשבת, רשאי להניח עליהם מרק או טחינה וכדו'. אבל לערבב אותם יחדיו – אסור, כיון שהערבוב גורם לחיבור החלקים, וזה אסור מדין לישה. הגדרת לש – ערבוב של שני סוגי מאכלים יחדיו.

הגמרא אומרת (שבת קנ"ו ע"א): שרב היה משנה בשבת מהדרך שנהג בימות החול, שואלת הגמרא: היכי משני? אמר רב יימר בר שלמיה משמיה דאביי: שתי וערב. ומבאר רש"י: פעם אחת מוליד המקל שתי, ופעם אחת ערב.

ערבוב מאכל עם דבש או ריבה בשבת – אסור.

ואומר הבא"ח (משפטים ש"ש אות י"ד): אם הניח מים על תפוז"א ואינו ממרס בידו (אינו מערבב) – מותר. וכן התירו נמי לנערו מכלי אל כלי כדי שיתערבב. ויש אוסרים ליתן מים ע"ג המורסן בשבת כלל (דעת מג"א). ולענין דינא אע"ג דמרן ז"ל סתם כהמתירין מ"מ יש לחוש לדעת האוסרין.

הטלת מי רגליים במקום עפר בשבת

אדם הזקוק להטיל מי רגליים ונמצא במקום שכולו עפר: אומר הרב בא"ח (שם אות טז): לא מטילין מים בעפר משום גיבול, ולא בטיט אפילו שהוא קשה מפני שנימוח ויש בזה גיבול, ואע"ג דאינו מתכוין, פסיק רישיה הוא (ועיין מג"א סי' שכ"א סעי' י"ט ומחצית השקל שם ועיין אליה רבא שם וכתבו הרב אשל אברהם והרב תוספת שבת סעי' למ"ד אע"ג דר"י בר"י ס"ל אינו חייב עד שיגבל מ"מ איסורא איכא אם אין לו צורך בזה ע"ש). וכתבתי בסה"ק מקבציאל דאם הוא במדבר דכל הקרקע הוא עפר תחוח והוצרך להטיל מים מותר ואינו חושש דדמי להא דאסרו להטיל מים בשלג ועכ"ז התירו במקום שכל הארץ מלאה שלג, כי במקום צער לא גזרו חכמים.

ניקוי במגבת, סחבה, מגב

ילד קטן שהטיל מים על הריצפה בשבת, אסור להניח על המ"ר מגבת דקה – מכיון שבעת הרמתה יכול להגיע לידי סחיטה, אבל יכול להניח על המים סחבה, בתנאי שלא נספגה כולה במים. ואם נתמלאה כולה מים, יגרור אותה על ידי רגלו.

מקום שהתלכלך בשבת ושפך שם מים לנקותו, יכול להעבירם על ידי שימוש במגב, וכל זה רק באותו מקום, אך אם מנקה חדר שלם – אסור, משום עובדין דחול.

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תשס"ג - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

ברכה על כדורי פלאפל

יש מי שאומר: האוכל כדורי פלאפל בלי לחם – מברך 'מזונות'. אך לדידן – ברכתם – 'שהכל', כיון שהקמח נועד רק לדבק והרוב הוא חומוס. אבל אם המוכר שם רוב קמח או ששם מעט קמח בכדי להזין – יברך על כדורי הפלאפל 'מזונות'.

בדבר הידוע לכל – אין הונאה

חכם צדקה הזקן ע"ה היה בקי גדול בכל ארבעת השו"ע, ופעם אחת הביא לו אדם אחד לָבֶן, טעם הרב וערב הדבר לחיכוך, שאל הרב מדוע הלבן שלך מתוק, ושל "תנובה" חמוץ? ענה לו: כיון שרק 70% חלב, ו-30% מים, ואמר לו הרב: שהוא צריך ליידיע את ציבור הצרכנים לעובדה זו כדי שלא יהיה הונאה.

כיום, כיון שכו"ע יודעים שחלב שתיה של "תנובה", אינו חלב כמו שנחלב מהפרה, אין צריך החנווני לומר לקונה כמה אחוזי שומן יש בחלב וכדו', ואין בזה דין הונאה או גזל. ובפרט שעל הָלָבֶן כתוב האחוזים.

דבש וחלב תחת לשונך

התורה נמשלה לחלב ולדבש, ואם אדם לומד תורה בחשק, מתקיים בו "דבש וחלב תחת לשונך". ויהי רצון שדברי תורה יהיו מתוקים בפינו ונזכה ללמוד וללמד ובזכות לימוד תורה נזכה ל"ואני זאת בריתי" ובא לציון גואל אמן ואמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

www.harav.org

וכתוב: המחתך את הירק דק דק חייב משום טוחן, ודוקא פירות, אבל לפורר לחם לפני התרגולים מותר כיון שאין טוחן אחר טוחן. וכל זה בחותך ומניח אבל אוכלו מיד, מותר (רמ"א).

ממחק

וכתוב בשו"ע (סי' שכ"א סעי' י"ט): "שום ובוסר ומלילות שריסקן מערב שבת, אם מחוסרים דיכה, אסור לגמור דיכתן בשבת; ואם אין מחוסרים אלא שחיקה, מותר לגמור בשבת.... הגה: ומותר להחליק האוכל בשבת, ולא הוי בזה משום ממחק, הואיל ואפשר לאכלו בלא זה; ומ"מ המחמיר במאכל של תפוחים וכדומה שדרכו בכך, תע"ב" (וכ"כ הגר"א המחמיר תע"ב).

בזמננו, היו עושים מתפוחים כעין ריבה, ולהחליקה על לחם מותר, אבל בצלחת – אסור משום עובדין דחול.

אם מונח לפניו בצלחת תפוז"א עם טחינה ורוצה להחליק את הצלחת כדי שיראה יפה – אסור. ואם כוונתו כדי שלא יהא גושים – מותר. אבל להחליק על לחם – מותר.

הגדרת לאלתר

וממשיך הרמ"א (שם) וכותב: "אסור לקלוף שומים ובצלים כשקולף להניח, אבל לאכול לאלתר, שרי". כלומר אם מקלף לארוחה הקרובה – מותר, אבל אם מקלף בבוקר לצורך ארוחת צהרים – אסור. אך אם אורחיו מרובים – רשאי לקלף שעה לפני הארוחה.

"גפילטעפיש"

מנהג האשכנזים לאכול בשבת גפילטעפיש (דג טחון), ולענין ברכתו: אם עושים אותו בבית ואוכל ללא לחם – ברכתו 'שהכל'. אך אם קונים דג זה בשוק – תלוי הדבר בשיעור הקמח או פתיתי לחם שמכניסים בו, ושמה ברכתו 'מזונות' או 'המוציא', וצריך לברר לפני שקונים.

ברכה על עוגיות

הקונה עוגיות שקדים או קוקוס וכדו' – צריך לדעת כמה שיעור הקמח והשקדים, והאם זה לדבק או לטעם – כדי לדעת מהי ברכתו.

הכלל הוא: אם לדבק – הברכה 'שהכל' (לדעת הרמב"ם כברכתו).

אם לטעם או להזין – 'מזונות' (עיי' תוס' ברכות ל"ו ע"ב ד"ה כל שיש בו).

